

DOSYA/DERLEME**“CADILAR” HALA YAŞIYOR... TABİİ “CADI
AVCILARI” DA!**

Sibel ÖZBUDUN*

Cennet'ten Cehennem'e

Cenovalı denizci ve kaşif Cristóbal Colón, ya da daha bilinen adıyla Christopher Columbus, *Hispaniola* olarak adlandıracağı Haiti adasına ilk ayak bastığı ve İspanya Kralı ve Kraliçesi adına ona el koyduğu gün olan 11 Ekim 1492 tarihinde karşılaştığı adalıları şöyle betimliyordu:

... Bana gelince, bizi öylesine büyük bir dostlukla karşılamışlardı ki, onların Kutsal İman'ımıza zorlamadan çok sevgiyle ihtida edecek insanlar olduğunu görebiliyordum. Aralarından birkaçına kırmızı başlıklar ve cam boncuklar ve daha bir sürü değersiz ıvr-zıvır verdim, boncukları hemen boyunlarına taktılar; öylesine sevinmişlerdi ve bize öylesine bağlanmışlardı ki, gözlerimize inanamadık. (...) Her şeyi alıyorlardı ve sahip oldukları her şeyi vermeye hazırıldılar. Ancak her bakımdan çok yoksul oldukları görülüyordu. Kadınlar dahil -ancak çok genç olan bir tanesini görebilmiştim- anadan doğma dolaşıyorlardı. Aralarında 30 yaşın üzerinde kimseyi görememiştik, çok iyi yapıydılar, yüzleri çok güzeldi; saç telleri atların kuyruğundaki kıllar gibi çok kalındı ve kısa kesilmişti. (...) Bazılarının teni kahverengiye boyanmıştı, diğerleri Kanaryalıların rengindeydi -ne siyah, ne beyaz; başkaları daha beyazımsıydı, diğerleri kızıla çalıyordu, başkaları ise ne buldularsa o renge boyanmıştı; bazıları yüzünü boyamış, başkaları bedenini, diğerleriyse yalnızca burunlarını. Hiç silah taşımıyor, hatta silahı tanımıyorlardı; çünkü onlara kılıç gösterdiğimde, keskin ucundan tutup ellerini kesenler olmuştu. Hiç demir eşyaları yoktu; mızrakları demir ucu olmayan sopalardı, ancak bazılarıninkinin uçlarında balık dişi ya da başka şeyler vardı. (...) Bazılarının bedenlerinde yara izleri görüp işaretlerle ne olduğunu sordum; onlar da işaretlerle yakınlardaki adalardan gelen insanların kendilerini kaçırmak istediklerini, onların da kendilerini savunduklarını anlattılar. O zaman anakaradan insanların onları tutsak almak üzere geldiklerini düşündüm, hâlâ da

öyle düşünüyorum. İyi hizmetkârlar olmalıydılar, çünkü onlara söylediklerimi tekrar etmeyi çabucak öğreniyorlardı. Ve bence kolayca Hıristiyan olabiliyorlardı, çünkü kanımca bir dinleri yoktu. Bana gelince, Efendimiz izin verirse, dilimizi öğrenmeleri için altı tanesini yanımda geri götürmeyi düşünüyorum (Colomb, 1992: 64-65).

Ancak Columbus yerli halkın “sevimsizliğine”, “güzelliğine”, “paylaşmacılığına” takılıp kalmaz. O, neyin peşinde olduğunu gayet iyi bilmektedir. Adalılarla ilk diyaloglarında hiç vakit kaybetmediği görülüyor. Ertesi güne ilişkin kayıtlarında:

Gözlerimi dört açıp altınları olup olmadığına baktım ve bazılarının burunlarında küçük halkalar olduğunu gördüm. İşaretlerinden güneye, adanın güney taraflarına doğru gidilirse, orada büyük kavanozlar dolusu altına sahip bir kralın yaşadığını çıkarsadım. Onları oraya gitmeye iknaya çabaladıysam da fikrin hoşlarına gitmediği anlaşılıyordu. (...) Bunun üzerine altın ve değerli taşlar aramak üzere güneybatıya doğru yola koyulmaya karar verdim. (Colomb 1992: 66-67).

“Her şeylerini vermeye hazır, güler yüzlü, konuksever, ve/fakat çıplak insanlar”, “Hıristiyanlaştırmak” ve “altın”... Batı Avrupa “keşif” yazınının üç sacayağını oluşturan ve ilk anlatılarda at başı giden üç temel kavramdır bunlar.

Ortaçağından sıyrılmakta olan Avrupa'nın İspanyol ve ardından da Portekizli “kaşifler”in¹, Yeni Dünya'da karşılaştıkları yerlilere ilişkin ilk anlatılarında, onların “normal” görünümü karşısında düştükleri hayret, belirgin, ama çarpıcı bir olgudur. Portekizli Gaspar (yakl. 1450-1501) ve Miguel Corte Real (yakl. 1450-1502) kardeşler, Ferrera Dükü'ne yazdıkları mektupta yurtlarından kaçırılarak Kral'a getirilen yerlileri şöyle betimliyordular:

¹ Tabii, “kim”in, “ne”yi keşfettiği, apayrı bir sorundur. Nötr gözükten “keşif” kavramı dahi, Batı Avrupalıların ilk kez ayak bastığı Yeni Dünya'nın on binlerce yıldır Amerika yerlileri tarafından iskan edildiği düşünüldüğünde, etnik (daha doğrusu Avrupa)-merkezci bir anlam yükleniyor.

Bu insanları gördüm, dokundum ve inceledim, ve boylarından başlayarak, bizim ortalamamızdan biraz daha uzun olduklarını açıklıyorum. Uzuvları uyumlu ve iyi-biçimli. Erkeklerin saçları uzun ve kıvrıkcık; yüzlerinde Hintlilerinkine benzeyen büyük işaretler var. Gözleri yeşile çalıyor ve bana baktıklarında tüm çehrelerine cüretli bir görünüm veriyor. Konuşmaları anlaşılamiyor, ama yine de kaba değil ve insanca. Hareketleri ve jestleri son derece nazik; sık sık gülüyorlar ve eğlendiklerini belli ediyorlar. Erkeklerle ilgili söyleyeceklerim bu kadar. Kadınlara gelince, göğüsleri küçük, vücutları çok güzel, yüzleri de çok hoş. Bu kadınların tenleri beyaza çalıyor, erkekler ise çok daha koyu tenli. Özetle, erkeklerin sert görünümlemlerini saymazsak, bence bizimle aynı biçim ve görünümdeler. (Hanbury-Tenison 1993: 226)

Kuşkusuz bu şaşkınlıkta, "Öteki"ni *Wonders of the East* (Doğunun Harikaları), Marco Polo ve Mandeville gibi Ortaçağ'ın Antikite yazarlarından tevarüs ettiği yazın geleneğinden kalkınarak tahayyül etmenin biçimlendirdiği klişeler ağır basmaktadır. Dahası, bu klişeler "gözle görme"yle de kolayca yitip gitmeyecek kertede direngendir. Örneğin, 1597 ve 1598 yıllarında Guyana kıyılarını inceleyen İngiliz Wiltshire'lı John Ley'in, 1601'de ailesi için kaleme aldığı anlatıda sözünü ettiği "yaratıklar", birinci el bilgilerden çok, doğrudan antik literatürden aktarılmışa benzemektedir²

'Yoi'leri 'Baryma Nehri'nde yaşayan bir halk olarak betimliyordu. 'Mağara ya da kovuklarda yaşamakta, tilkiler gibi bir delikten girip diğerinden çıkmaktadırlar... Kızılderililer onları kötü bir ulus addeder.' Marowyn nehrinin şelalesine 8 günlük mesafede yaşayan 'omuzlarından sarkan uzun ve geniş kulaklı yerlilerden' söz edildiğini de sıkça duymuştum. 'Kızılderililerin bana yüksek dağlarda yaşadığını' söylediği Acuriolar'ın 'başlarında hiç saç yoktu. (...) Purrawrowlar 'bacakları kalçalarına bitişik yaratıklardı ve doğru dürüst yürümek yerine bazen çocukların yaptığı gibi sıçrayarak hareket ediyorlardı.' 'Yüksek Ülke'de yaşayan Esparicurlar'ın 'başlarının olmadığı, göz, burun ve ağızlarının göğüslerinde olduğu' söyleniyordu. 'Kulakları omuzlarındaydı', Lew'in yerlilerinden biri çocukluğunda onları gördüğünü iddia ediyordu. (...) Yerliler ayrıca 'gizlice' 'biri önde, diğeri arkada olmak üzere iki yüzü, dört kolu ve dört bacağı olan ve hem öne hem de geriye doğru hareket edebilen bir halktan da söz ediyorlardı. Bunların yaramaz bir halk, ülkelerinin de kötülük yüklü olduğunu söylediler; adları Oopogono'ydu.'" (Lorimer 1994: 205-206).

"Güler yüzlü, her şeyini paylaşmaya hazır, konuksever, yoksul ve çıplak yerli" imgesinin³ kendisi de, ampirik bir gerçeklikten çok, kısa sürede tersine çevrilecek bir Rönesans klişesini andırmaktadır. Önce Vespucci'nin *Mundus Novus*'undan okuyalım:

İnsanlar böylece çıplak, yakışıklı, kahverengi, biçimli bedenlere sahip, kadınların ve erkeklerin başları, boynuları, kolları, mahrem yerleri ve ayakları kuş tüyleriyle örtülü. Erkeklerin de yüz ve göğüslerinde çok sayıda değerli taş

var. Kimse bir şeye sahip değil, her şey ortaklaşa. Ve erkeklerin kendilerini hoşnut eden karıları var, anneleri olsun, kız kardeşleri olsun, arkadaşları olsun, fark etmiyor. Birbirleriyle kavga da ediyorlar. Birbirlerini yiyorlar, vurulanları dahi; ve etlerini dumana asıyorlar. Yüz elli yıl yaşıyorlar ve bir hükümetleri yok. (akt: Clough 1994: 301)

Vespucci'nin tablosundan, Amerika yerlisini tanımak belki pek mümkün değildir, ama 15. yüzyıl sonu, 16. yüzyıl başları Rönesans Avrupası insanının zihniyeti hakkında fikir edinmek pekala mümkündür. Vespucci'nin "yerli" klişesi denilebilir ki Rönesans insanının bir ayna-imesidir.

Rönesans, (en azından İtalya'da) Antikite yazarlarının betimlenen Altın Çağ'a özlemin yeniden canlandığı bir dönem olmuştur. İnsanların çıplak dolaşıp utancı tanımadığı, bireysel mülkiyetin olmadığı, herkesin ortak yaşayıp her şeyi paylaştığı, din ve rütbelerin, cinsel kısıtlamaların bulunmadığı ve altının her yerde bolca bulunduğu bir çağ, bir ütopya... Gerçekten de Columbus, Hıristiyan inancasının Doğu'ya taşıdığı Cennet Bahçesi'ni bulduğuna inanmaktaydı.

Ancak Vespucci'nin satırları, aynı zamanda "Cennet"i, kısa sürede "Cehennem"e çevirecek, yeryüzü tarihinin tanık olduğu en büyük soykırımın ipuçlarını da vermektedir: "Değerli taşlar" ve "yamyamlık"⁴ ...

Altın Peşinde

Avrupalıların bilmedikleri diyarlara yelken açmasının gerisindeki itim, "altın" arayışıdır. Bulduklarını sandıkları yerlerde, yerli halkların köleleştirilmesi, direnmeye kalkanların acımasızca katledilişinin gerisinde altına olan doymak bilmez iştah yatmaktadır. Aynı gemilerde yer alan Hıristiyan misyonerler ise, "yamyamlar"ı uygarlaştırmak, "zavallı ruhları"ni selamete erdirmek için asker ve tacirlerin barbarca uygulamalarını kutsamaktan geri durmamışlardır. Böylece "Cennet Bahçesi" yüz yıl içinde talan edilmiş, sömürgeleştirilmiş, yerli halk köleleştirilerek

² Hatta Pliny-Mandeville geleneğinin etkisinden, "adada hiçbir canavarla karşılaşmadığını" bildiren Columbus bile kendisini kurtaramamaktadır. "İnsan-yiyciler, erkekleriyle yılda bir kez çiftleşen 'Matremonia' Amazon kadınları, kuyruklu insanlar..." sonraki anlatılarında ortaya çıkacaktır (Campbell 1988: 180).

³ İspanyol hümanist hukukçu ve yerli hakları savunucusu Alonso de Zurita (1512-1585) yaşam tarzlarının yalınlığı ve dünya nimetlerine karşı kayıtsızlıklarıyla Amerika yerlilerini Hıristiyan azizlere benzetecek kertede işi ileri götürmektedir (Mizón 1993: 77).

⁴ Öte yandan, ayinsel yamyamlık, bir şeyence değil, Orta Amerika'ya ayak basan ilk Avrupalıların sıkça tanık oldukları bir görüngüdür. Gerek Aztekler, gerekse çevre halkları, çoğu savaş tutsaklarından oluşan kurbanlarını ilahlara sunduktan sonra çoğunlukla parçalayıp yemektedirler. Ancak burada sorgulanması gereken, Harris'in (1994: 149) deyişiyle, "İspanyolların ve öteki Avrupalıların sistemli biçimde insanların kemiklerini işkence aletleriyle kırdıklarını, insanların kollarını ve bacaklarını halatlara bağlayıp bunları atlara çektirerek parçaladıkları ve büyücülükle suçlanan kadınları kazık üzerinde yakarak yok ettiklerini göz önünde tutunca," (...) "savaş alanının iyi yetiştirilmiş, sistemli kasapları olarak ve Engizisyon ülkesinin de yurttaşları olarak zalimlik ve kan dökme gösterilerine alışkın" olan kaşiflerin Azteklerin uygulamaları karşısında neden böylesi tepki duyduklarıdır.

madenlerde çalışmaya zorlanmış, doğal çevre tahrip edilmiş, Avrupa'dan gelen hastalıklar Amerika yerlilerini kırıp geçirmiştir:

Meksika'nın fethi sırasında savaşta öldürülenleri, Avrupalıların getirdiği basit bulaşıcı hastalıklardan ölüp gidenler izler. Bernardino de Sahagún, 1545'te Tlatelolco'da çıkan bir salgında, yalnızca kendisinin on binden fazla ölü gömdüğünü yazacaktır. (...) Hatta Céspedes del Castillo'ya göre sömürgeleştirme sürecinde, Latin Amerika'daki yerli ölümlerinin yüzde doksan beşinin ardında sömürücü mikroplar vardır. Salgınlardan sonra, savaş sırasında tarım yapılamadığı, ekilen tarlaları da sömürgeciler yaktığı için büyük bir açlık felaketi başgösterir. Sömürgecilerle yerliler arasında aracı durumunda bulunan İspanyol köylülerden ve Afrikalılardan oluşmuş gözcüler de, acımasız çalıştırma ve baskı yöntemleriyle bir başka felaketin yaratıcısı olurlar. Buna, yeni yönetimin yerlilerden aldığı vergiler ve istediği zorunlu hizmetler eklenir. Parası kalmayanlar önce köle olarak çocuklarını, sonra da kendilerini sunar, çalışamayacak duruma düşünce de işkence altında ya da hapishanelerde ölürlər. México kentinin inşasında ya da madenlerde çalışırken telef olanların sayısını da kestirebilmenin imkânı yoktur. Motolinía, 'Guaxaca madeninde çalışma koşulları öylesine öldürücüdür ki,' der, 'madenin çevresinde, çapı iki kilometrelik bir alanda, iskeletlerin ve cesetlerin üzerinde yürümek gerekir. (...) Krallık görevlisi Alonso de Zurita'ya göre Papayan bölgesindeki yolları kaplayan sayısız yerli iskeletleri yüzünden insanın yolunu kaybetmesi mümkün değildir. Peru'daki Huancavelica gümüş madeninde üç aydan fazla yaşayabilen yerli olmamıştır (Akal 1997: 92-93).

Kapitalizm-öncesi Avrupa'da devlet iktidarı, bildiği üzere, toprak ve topraktan servet üreten işgücü üzerindeki denetim yetisinden kaynaklanmaktaydı. Ticarî sermaye var olmakla birlikte, ikincildir: elitlerin gereksinimlerini karşılamaya yönelik lüks ticaret ile sınırlıdır (Doğu'dan baharat, ipek, ince keten vb. ithalinde olduğu üzere). Ancak geç Ortaçağ'a gelindiğinde Avrupa ticaretinin merkezinin kuzeye doğru kaydığı gözlemlenecektir. Doğu Avrupa'dan Batı'ya yönelen tahıl ve kereste gibi ürünler, artık lüks tüketime yönelik değil, ihtiyaç ürünleridir.

Bu kitlesel ithalat, Batı Avrupa devletlerinin ödemeler dengesini olumsuz yönde etkileyecektir. Açık, altın ve gümüş ihracatıyla karşılanmaya çalışılmaktadır. Ne ki, erişilebilir altın ve gümüş kaynakları sınırlıdır.

Geç Ortaçağ sonlarında Rusya doğuya yönelip serfliğe dayalı otokratik bir rejim halinde içe kapanır, Osmanlı ise fetih ve iktisat-dışı cebire dayalı bir finansman politikası izlerken, Batı Avrupa'da mutlakçı monarşilerin yükselişine tanık oluruz. Bu monarklar, altın peşinde Avrupa dışına yönelen serüvenlerin başlıca destekçileri olacaktır. Bu arayışta kuşkusuz Baharat yollarının 13. yüzyıldan itibaren Arapların eline geçmiş olması ve Osmanlı Türklerin İstanbul'u alarak Avrupalı tacirlere Bizans'ın sağladığı olanakların önünü kesmesinin de önemli bir payı olmuştur.

15. yüzyıl Avrupa'sının merkantil *ethos*'una ilişkin bir fikir verebilmesi açısından aşağıdaki deyişler aydınlatıcıdır:

"Altın herşeyi sağlar." (Bernal Diaz)

"Altın insanı akıllı, sevilen ve saygı gösterilen hale sokar; suç işlese onu kurtarır ve parayla insan herşeyi elde edebilir ve alt edebilir." (Vergas Machuca)

"Altın, dostluk ve saygı kazanmak... ün ve nüfuz elde etmek için yeterlidir." (Leon Battista Alberti) [akt.: Luraghi 2000: 32]

Türklerin İstanbul'u alışı, Ceneviz Cumhuriyeti'ne ait deniz üsleriyle ticari merkezlerin tasfiyesine yol açacaktır. Böylelikle Batılı, özellikle Cenevizli tacirler Portekiz'e yönelirler. Lizbon'da kısa sürede canlı bir Ceneviz ticaret kolonisi oluşur. İşte bu koloninin göçmenlerinden olan Christophus Columbus, batıya doğru yelken açarak Hindistan'a varma projesine aradığı desteği Portekiz'de bulamayıp İspanya'ya geçtiğinde, İspanyol bankerlerin ve kraliyetin desteğini sağlayarak Atlas Okyanusu'ndan Yeni Dünya'ya doğru yelken açacaktır.

Columbus'un sömürgeleştirici serüveninin ilk kurbanı, *Hispaniola* adını verdiği Haiti olacaktır. İspanyol sömürgecilerle ilk temaslar, ada halkına pahalıya mal olmuştur: dört yıl içinde (1494-1498) adanın 300 bin olan nüfusunun üçte biri öldürülür. 1548 yılına gelindiğinde ise Haiti'nin yerli nüfusunun yalnızca 500 kişi kalmıştır. İlk kıyımlardan kurtulabilenler, ya haraca bağlanacak ya da köleleştirilecektir.

Karayib yerlilerinin altın takıları, İspanyolların kıta içinde ilerleme şevklerini arttırmıştı. Bu ilerleme sürecinde Meksika tümüyle yağmalandı ve mevcut altın kısa sürede tükendi. 16. yüzyıl sonlarına doğru gümüş külçe ihracatı Amerika sömürge ihracatının % 95'ini oluşturmaktaydı. Avrupa gümüş stoku, böylece üçe katlanmıştı. İngiltere, korsanlık seferleriyle Levant şirketini finanse etmekte ve dış ticaret açığını kapatmaktaydı.⁵

Bu arkaplan üzerinde ilk "kaşifler" in "Yeryüzü Cenneti" söylemi, kısa sürede tersine dönüşmekte gecikmez. Cortes, "Biz İspanyollar," diye yazmaktaydı, "yalnızca altının tedavi edebileceği bir yürek hastalığından mustaribiz." Pizzaro ise, kendisini yerlilerin ruhlarının kurtarılması yolunda çaba göstermemekle eleştiren bir rahibe şu yanıtı veriyordu: "Ben buraya bunun için gelmedim. Altınlarını almak için geldim, o kadar." (Worsley 1999: 1046)

Dahası, sömürgeciler, Avrupa'da revaç bulan "uysal, iyi, -giderek- soylu vahşi" imgesinin tahribi yönünde bilinçli bir çabaya da girişmişe benemektedir. Dr. Chance, Columbus'dan iki yıl sonra şu gözlemlerde bulunmaktadır:

Aralarındaki erkek ve kadınların süsleri kendilerini kimi zaman siyah, kimi zaman da kırmızı ve beyaz boyalarla

⁵ Sömürgecilik tarihi için bkz. Worsley (2000); Luraghi (2000).

boyamaktan ibarettir. Öyle ki, görüntüleri gülünçtür. Kafaları yer yer traş edilmiş, yer yer de tarifi olanaksız püskülümü ya da karmakarışık saç kümeleriyle bezenmiştir. Sonuç olarak, İspanya’ımızda bir delinin başına ne yapıyorsa, burada en iyileri bunu büyük bir onur saymaktadır. (...) Toprakta bulabildikleri bütün yılanları, kertenkeleleri, örümcekleri ve solucanları yiyorlar; bence dünyadaki bütün hayvanlardan daha aşağılık yaratıklar. (...) Silahsız bir halk için, büyük zararlara yol açabilecekleri kesin. (...) (akt.: Campbell 1988: 177)

1564’de Nova Hispania’ya bir keşif gezisi yapan İngiliz denizci John Hawkins de şu satırları düşmekte:

(Venezuela kıyısındaki Tortuga adasını geçtikten sonra) Kaptan kıyıda çok sayıda Karib (yamyam) gördü, bazıları da kanolardaydı; ona dostça işaretler yapıyor, altın gösteriyor, alışveriş yapmak istediklerini belirtiyorlardı. (...) Bunlar sandığımız gibi nazik insanlar değillerdi, yakalayabildikleri herkesi yiyip yutan şeytanlardı (abç). Cahilleri altınlarıyla tuzağa düşürmeye çalışıyorlardı (Hakluyt 1987: 108-109).⁶

“Cennet” söylencesi kısa sürede tersine çevrilirken, “vahşi yamyam” olarak yerli imgesi giderek ön plana çıkmaktadır. Burada Kilise devreye girer. 16. yüzyıl Katolik ilahiyatçıları arasındaki en uzun süreli ve hararetle tartışmalarından biri, (Amerika) yerlisinin ruha sahip olup olmadığı⁷, doğa tarafından İspanyolların hizmetine yazgılı kılınıp kılınmadığı, İspanya kralının uyruğu olup olamayacağı; ve özellikle de kendisine hangi koşullarda savaş açılıp mallarına el konulabileceği üzerinedir. Eğer bizim gibiyse, Hıristiyanlığı neden tanımamıştı? Eğer keşif olayının gerisinde tanrısal bir inayet varsa, o zaman kilise mensupları yerliyi Hıristiyanlaştırmakla yükümlüydüler. Papazlar ilk devir Hıristiyanlığının durumunu, Avrupa ve Gentillerin ihtidasını tekrarlayan bu yüce misyon için kendilerini hazır hissediyorlardı (Mizón 1992: 13)

İlk kez Paris Üniversitesi’nde İskoç nominalist John Mair (Johannes Major; 1469-1550) tarafından gündeme getirilen “Yeni Dünya’nın işgalinin meşruiyeti”⁸ sorunu, önce İspanyol, ardından da Avrupalı düşünürler arasında canlı tartışmalara yol açmıştır.⁹ Bu tartışmada, Francisco de Vitoria, Las Casas gibi düşünürlerin itirazları, ya da

⁶Aynı John Hawkins, Afrika’dan köle ticaretiyle uğraşmaktadır.

⁷İspanyol sömürgecilerin “fethettikleri” toprakların yerli halklarına yaptıklarını, sömürgelerde geçirdiği 35 yılda gördüklerini *Brevissima relacion de las Destruccion de las Indias occidentales* (Batı Hint Adaları’nın Yıkımının Kısa Anlatısı) başlıklı bir raporla Prens Philip’e sunan Dominiken rahip Bartolomé de las Casas ile sömürge apolojisti Juan Ginés de Sepúlveda arasındaki tartışmaya gönderme yapılmaktadır (1560).

⁸Juan Ginés de Sepúlveda, Alfonso de Castro gibi İspanyol emperyalist düşünürlerin desteğini sağlayan Mair, “Avrupalıların Hıristiyanlaştırılabilirliği amacıyla, yerlileri boyunduruk altına almaya ve gelişmiş uygarlıkların daha aşağı düzeydeki uygarlıklara hükmetmeye hakları olduğunu savunmuştur. (...) Mair’e göre, yerlilerin üstünde hayvanlar gibi yaşadığı bu topraklar, onları ilk işgal edenidir.” (Akal 1997: 43)

Antonio de Motesinos gibi rahiplerin yerlilerin yüz yüze bırakıldığı vahşete yönelttikleri şiddetli eleştiriler (Akal 1997) fazla etkili olmuşa benzememektedir.¹⁰

Kilise’nin yapabileceğinin azamisi, işgali meşrulaştırmak üzere fatihlerin, ayak bastıkları topraklarda, işitme mesafesinde bulunanlara, dünyanın yaratılışıyla başlayıp ilk Papa zamanına dek gelen, ve yerlileri İspanya kralının süzerenliğini tanımaya çağırın, aksi takdirde “kendilerinin, karıların ve çocuklarının tutsak alınacağını, mallarının müsadere edileceğini ve boyun eğmeyen vasallara yapılan her türlü cezalandırmanın gerçekleşeceğini” [Campbell 1988: 200-201 (dn. 28); Akal 1997: 53] bildiren bir *Requirimiento*’yu okumasını buyurmaktı. İşgal bunun ardından meşru ve “Tanrı buyruğuna uygun” sayılacaktı. *Requirimiento*’yu duyup boyun eğmeyen yerliler, asi sayılıyor ve kılıçtan geçirilmeyi hak ediyorlardı. Kuşkusuz çoğunlukla çevirisi yapılmaksızın, İspanyolca okunan bu ferman, yerliler için hiçbir anlam ifade etmemekteydi; ancak las Casas, bazı fetihçilerin, işi sağlama alıp *Requirimiento*’yu geceleyin yerliler uyurken ağaçlar arasında fısıldadıklarını aktarmaktadır. Buna karşılık, yaptırımlar son derece katıdır; Fatih Pedro de Valdivia, Şili’den krala gönderdiği bir mektupta, “*requirimiento*’ya uymayı reddeden iki yüz yerlinin ellerini ve burunlarını kestirdiğini bildirmekte hiçbir sakınca görmemektedir” (Akal 1997: 53).

“Uygarlaştırıcı Beyaz Misyon”

“Yönetmeye yazgılı, uygar ve uygarlaştırıcı Beyaz” söylemi daha Christopher Columbus’da karşımıza çıkmaktadır. Haiti Taino’larına ilişkin,

Putperestliği hiç bilmiyorlar, gerçekte tüm kudretin, tüm erkin, kısacası tüm iyiliğin göklerde olduğuna inanıyorlar ve ben de gemi ve denizcilerimle birlikte oradan indim. Korkularından sıyrıldıktan sonra beni her yerde bu ruh haliyle karşıladılar. Aptal ya da cahil olduklarından değil; aksine son derece zeki insanlar; bu uçsuz bucaksız denizde dolaşabiliyor ve her şeyi mükemmel bir biçimde anlatabiliyorlar. Ama giyimli insanlara ya da bu çeşit gemilere hiç rastlamamışlar (Campbell 1988: 184-5) sözleri, Montezuma ve Aztek soylularınca doğudan geri dönen tanrı Quetzalcoatl sayılan ve bu sayede kendini ülkenin efendisi ilan edebilen Hernan Cortes’i haber vermektedir adeta. Bu söylem, *Robinson Crusoe*’da “zirveye (zirveye?)” ulaşır. Crusoe, bundan böyle ölene dek sadık kölesi kılacağı Cuma’yla ilk karşılaşmasını şöyle anlatmaktadır:

Karşımda az sonra iki düşmanı gibi öldürülecek bir tutsakmışçasına titrediğini görüyordum. Bir kez daha

⁹Bu tartışmalar için bkz. Akal (1997)

¹⁰Sömürge yöneticileri, yerlilere iyi davranan dinsel ya da sivil görevlilere hiç de hoşgörü göstermemekteydi. Yerlileri kayıran Rio de la Plata valisi Alvar Nunez Cabeza de Vaca görevden alınarak tutuklanacak, tüm mallarına el konulduktan sonra uzun süreli sürgüne mahkum edildiği İspanya’ya gönderilecektir. (Mizón 1993: 25)

gelmesini işaret ettim ve düşünebildiğim bütün cesaret verici işaretleri birbiri ardı sıra sıraladım; her on-on iki adımda bir hayatını bana borçlu olduğunu bildiğini gösterircesine diz çökerek yaklaştı. Ona gülümsedim ve daha da yaklaşmasını işaret ettim; sonunda iyice sokularak bir kez daha yere kapanıp toprağı öptü, başını yere koyup ayağımı alarak kafasının üzerine yerleştirdi. Galiba sonsuza dek kölem olmaya ant içiyordu (Defoe 1983: 206-207).

"Öteki" nihayet ta Antikite'den beri, bütün bir Batı tarihi boyunca yüklenegeldiği, "yaban", "grotesk", "hilkat garibes"i" vasıflarından sıyrılmış, "uygarlık" çevrimine dahil olma yoluna böylelikle girmiştir. Zavallı, cahil ve günahkâr ruhunu kurtarmanın tek yolunu tüfekli ve haçlı Beyaz kurtarıcıları ona gösterecektir: Selamet, Beyaz Adam'ın mutlak üstünlüğü ve hükümlerine teslim olarak onun için çalışmayı, onun için savaşmayı kabul etmek ve ona benzemeye çabalamaktan geçmektedir.¹¹ "Yamyam", Beyaz Efendi gibi giyinmeyi, onun dilini konuşmayı, onun için çalışmayı ve onun tanrısına tapınmayı kabullendiği ölçüde, "normal"leşecek, "sıradanlaşacaktır". Robinson Crusoe'nun Cuma'yla ilişkisi, böyle okunmalıdır.

Devasa bir insan, doğa ve kültür¹² kıyımı olan Yeni Dünya'nın sömürgeleştirilmesine, Avrupa dışındaki tüm yeryüzünün talan ve sömürgeleştirilmesi eşlik etmişti. Afrika, Asya ve Avusturalya-Pasifik "fetih" anlatıları, Amerika "fatihleri" ninkinden çok farklı olmadığından, sözü daha fazla uzatmaya gerek yok. Daha geç yazılanlar, daha seküler, daha banal, daha pragmatik ve daha realisttir yalnızca. Yerliler giderek antikite yazınının "canavarları" olmaktan uzaklaşıp ileri beyaz uygarlığın efendilerine boyun eğmeye yazgılı "ilkeller"e dönüşür. "Hiristiyanlaştırıcı" misyon, bir süre sonra geri plana itilerek yerini "modernleştirici" söyleme bırakır. Ama Pliny'nin ya da Mandeville'in "canavarları" belleklerden tümüyle silinip gitmiş değildir. ¹³ İnanmayanlar, uzağa gitmesinler; ABD ve Batı medyasındaki Usame Bin Ladin, el-Kaide ve Saddam Hüseyin anlatılarına bir göz atmak yetecektir.

¹¹ Lakota Sioux yazar Mary Crow Dog (1991) Hiristiyan misyoner yatılı okulda Sioux öğrencilere dağıtılan duvar afişindeki "On Emir"i sıralıyor: 1. İsa seni kurtarsın. 2. Battaniyenden çık, saçını kes ve beyaz adam gibi giyin. 3. Yaşam boyu tek bir karın ve Hiristiyan bir ailen olsun. 4. Beyaz kardeşininkine benzer bir evde yaşa. Sıkı çalış ve sık sık yıkan. 5. Zorlu bir çalışmayla kazanılmış dolarların değerini bil. Paranı sağa sola harcama. Dakik ol. 6. Mülkiyet ve servetin ilahi lütfun işaretleri olduğunu bil. 7. Barlardan ve sert içkilerden uzak dur. 8. Beyaz kardeşinin dilini konuş. Aynı şeyleri yapmaları için çocuklarını okula gönder. 9. Sık sık ve düzenli olarak kiliseye git. 10. Yerli danslarına katılma, büyücü-hekimlere gitme.

¹² "Orada bu harflerde yazılmış çok sayıda kitap bulduk, ve içlerinden hiç biri boşınan ve şeytanın yalanlarından arı olmadığından tümünü yaktık; bu da onları çok kötü etkiledi," diyor Yucatan piskoposu Diego de Landa. (Mizon 1993: 63)

¹³ İşte Fransız İhtilali ideologlarından Denis Diderot'nun 1769'da Türkler için söyledikleri: "...ne çirkin bir ülke! Orada, etrafındaki bütün öteki yirtıcıları parçalayıp yutan, yirtıcı bir hayvan yaşar; o yirtıcılar da, tıpkı onun gibi, kendilerine yaklaşan başka yirtıcıları parçalayıp yutarlar; böyle böyle, o ülke parçalanıp yutulanlarla, parçalayıp yutanların ülkesi olur..." (Akt.: Atilla İlhan, "... Eski Yunan, Beyaz İrk ve İncil...", Cumhuriyet, 28 Kasım 2001, s. 18)

Doğu'nun Harikaları... Bir Kez Daha!

Klasik ve Geç Antikite *exotica*'sının Ortaçağ Avrupası'na aktarım kanalları arasında *Wonders of the East* (Doğunun Harikaları) önemli bir yer tutmaktadır. Araştırmacılar tarafından İS 2.-6. yy.lar arasında bir yere tarihlendirilen bu yapıtta "Doğu" coğrafi bir alandan çok, soyut bir kavram, salt bir "öte"dir (Campbell 1988: 48). *Wonders* "Doğu"nun grotesk yaratıklarını şöyle betimlemekteydi:

Ve yabandomuzu dişli kadınlar vardır; saçları topuklarına kadar uzanır. Bunlar öküz kuyrukludur. Bu kadınlar onüç ayak boyundadır ve bedenleri mermer gibi beyazdır. Deve ayaklı ve eşek dişlidirler.

Ve *Homodubii*, yani Çifte-Olanlar orada doğar. Göbeğe kadar insan biçimlidirler, ama bunun altı eşektir. Kuşlara benzeyen uzun bacakları ve zarif bir sesleri vardır. (...)

Ve Bryxontis'in güneyinde insanların başsız doğduğu, göz ve ağızlarının göğüslerinde olduğu bir başka ada vardır. Bunlar sekiz ayak boyunda ve sekiz ayak enindedir.

(...) Orada insanlar onbeş ayak boyundadır ve gövdeleri bembeyazdır ve başlarında iki yüzleri bulunur. El ve ayakları kıpırmızıdır, burunları uzun, saçları koyu renklidir (Akt. Campbell 1988: 64, 70).

"O günlerden bu yana çok mesafe kaydettik," mi dediniz? "Homer'ın, Pliny'nin, Mandeville'in 'canavarları' çok gerilerde kaldı. Sömürgecilerin yerli kıyımları da. Artık tüm insanları aynı türün çocukları, insan olmakta eşit, temel, evrensel hak ve özgürlüklerle donatılmış bireyler kabul eden bilim ve evrensel hukuk anlayışı yerleşti," mi dediniz? "Küreselleşme çağında yoğunlaşan, hızlanan iletişim, ulaşım ağları tüm yeryüzünü birbirine bağlıyor, insanlar arasında birbirini tanıma ve karşılıklı anlayışın zeminini oluşturuyor, tüm insanlığın yazgısını birbirine bağlıyor, dünyayı 'küresel bir köy'e dönüştürüyor" mu dediniz?

Acaba?

Böyle düşünenlerdenseniz, medyalarda -hatta "İslâm ülkelerine bir model olarak sunulan" bizim ülkenin medyasında dahi- yaratılan "İslâm/öteki canavarı" nı göremiyorsunuz demektir. Örneğin George W. Bush'un o pek yakışsız "Haçlı Seferi" "lapsus"unun hemen ardından gelen, şu "inci"sini herhalde duymadınız:

Amerika Başkanı George W. Bush, önceki gece düzenlediği basın toplantısında, Irak lideri Saddam Hüseyin ve Suudi terörist Usame Bin Ladin'in "şeytan" olduğunu söyledi. Ladin'i 'bir numaralı şeytan' olarak nitelendiren Bush, operasyonun Ladin ve adamları adaletle teslim edilinceye kadar "Bir ay, bir ya da iki yıl" dahi olsa süreceğini ve vazgeçmeyeceklerini vurguladı. Başkan, Irak lideri Saddam Hüseyin'in de "şeytan" olduğunu ve onun liderliğindeki Irak'ın her hareketinin yakından izlendiğini belirtti. (Sabah, 13.10.2001)

Ya da, İtalyan "entelektüeli" Oriana Fallaci'nin şu sözleri gözünüzden kaçmış olmalı:

(...) Bunun ters yönden gelen bir Haçlı seferi olduğunu anlamıyor musunuz? Onlar buna cihat diyor. Topraklarımızı değilse bile, gönüllerimizi, ruhumuzu (dinimizi) hedef alan bir cihat bu. Karşı koymazsak, kendimizi korumaz, mücadele etmezsek, cihat zafere ulaşacak. Bunu anlamıyor musunuz, anlamak mı istemiyorsunuz? Kültürümüz, sanatımız, bilimimiz, ahlâk anlayışımız, hazlarımız yok olacak. Tanrım! Çocuklarınız ve sizi şarap, bira içtiğiniz, çarşaf giymediğiniz, sakal bırakmadığınız, sinemaya, tiyatroya gittiğiniz, müzik dinlediğiniz, şarkı söylediğiniz, televizyon seyrettiğiniz, şort, mini etek giydiğiniz, üryan denize girdiğiniz, canınız istediği zaman, yer ve kişiyle dilediğiniz gibi düzştüğünüz için Usame Bin Ladin'lerin kendilerinde sizi öldürmek yetkisini gördüğünü anlamıyor musunuz? (...) Batı ve uygarlığımızın kaderi söz konusu olduğunda New York bizzit. Amerika çökerse Avrupa çöker. Yalnız finansal değil.... her anlamda çöker. Kilise çanları yerinde müezzinleri buluruz. Mini eteğin yerinde çarşaf, konyağın yerinde deve sütü buluruz. Bunu da mı anlamıyorsunuz?¹⁴

(...) İki kültür arasında tezat (çatışma) mı? Al sana cevap. Ülkelerinde diledikleri gibi yaşasınlar. Bazı ülkelerde gözlerinin üzerine inen bir kafesten dünyaya bakmayı kabullenecek kadar beyinsiz kadınlar varsa ve okula, doktora gitmeyi reddedecek kadar aptallarsa, beter olsunlar. Dört karı alan bir bokla evlenecek kadar akılsızlarsa beter olsunlar. Erkekler bira, şarap içmeyecek kadar alıksa bu, onların bileceği iş. Ancak ben özgürlük kavramı ile büyüdüm. 'Dünya farklı ve değişken olduğu için güzel,' derdi annem hep, ama kendi ülkemde kalkıp da bana bu kuralları dayatmaya kalkarlarsa işler değişir.¹⁵

Tabii, şunu kabul etmek gerekir: günümüzde "yamyamlık" türünden vulger atıflar, en azından açıkça dile getirilemiyor. "Şeytan" vb. yakışsız yakıştırmalar da, belki de kısmen dinsel yüklerinden dolayı Bush gibi kaba sağcılar dışında pek başvurulan kavramlar değililer artık.¹⁶ 11 Eylül saldırısından bu yana bu, Oriana Fallaci gibiler tarafından sıklıkla göze alınır olsa da, biri(leri)ne "barbar" dediniz mi, ırkçılıkla, yabancı düşmanlığıyla damgalanma olasılığınız yüksek. Günümüzde kamusal dil, genellikle biraz daha fazla özen, daha fazla "diplomasi" gerektiriyor. En azından, değişken "Üçüncü Dünya" konfigürasyonunda aktüel ve potansiyel "müttefikler"i gücendirmemek adına!

¹⁴ "Medeniliğin, Batılı yaşam tarzının şekilleri çerçevesinde tanımlanması, kuşkusuz Batı merkezli, Batı kültürünü mutlaklaştıran ve oryantalizm gibi yerlere varan düşünce biçiminin ve bunun doğurduğu sığılığın bir sonucu. (...)Modernleşmenin, Batılı hayat tarzının şekillerine indirgenmesi de, bir sığılık ifadesi ama bu sığılık tesadüfi değil... Modernleşme küresel kapitalizme eklenme, demokrasinin kendisi ise, serbest piyasanın önünü açan düzenlemeler bütünü olarak tanımlanıyor." (Nuray Mert, "Afgan Rönesansı", Radikal, 22 Kasım 2001, s.6.)

¹⁵ Oriana Fallaci, "Öfke ve Gurur", *Corriera della Sera*, 29 Eylül 2001. Bkz. Civelek (der.) 2001 (cilt II) : 325-328.

Ne ki, bu durumun özellikle 11 Eylül sonrasında ABD (ve genel olarak Kuzey) kamuoyunun, dünyanın ABD denetimi dışında kalan alanlarında girilecek "te'dib ve yeniden tanzim hareketi"na iknası için gerekli araçlar açısından bir gerilimi içerdiği de bir başka gerçek. İdeolojik olanlar da dahil tüm savaşlar bir "cephe"yi ve cephe gerisinin konsolidasyonunu gerektirir. Oysa konsolidasyon, doğası gereği, ikircimin, eleştirelliğin, kuşkucu-akılcılığın, bunlar bir yana, her türlü sorunun dışlanması gerektirir. "Karşı taraf" dışlanmalı, toptanlaştırılmalı, topyekün olarak "öteki"leştirilmeli ve tümüyle olumsuz bir çağrışımlar dizgesiyle yüklenmelidir. Batı (ya da bugün daha uygun düşün tanımla "Kuzey") egemenliği, medyalar aracılığıyla kendisinden-olmayanları, güneylileri, dünya yoksullarını ya da Karakafaları, koyu-derilileri topyekünlaştırarak "öteki" ilan etmenin daha "rafine", daha "etkileyici", daha "inandırıcı" yolunu araştırıyor.

Bu yeni araçlardan en önemlisinin "terör/terörist" yaftası olduğu artık hepimizin malûmu. ABD Başkanı George W. Bush'un ağzından tüm "bizden olmayanlar"ı kapsayacak kertede esnetilip muğlaklaştırılan bu kavramın, "dışarıda" gem vurulmamış bir saldırganlığın, "içeride" ise etkin bir "cadı avı"nın¹⁷ gerekçesini kurgulamak üzere manipüle edildiğine işaret edelim. Ve tabii, salt tenlerinin, saçlarının rengi, dilleri, dinleri ya da giyimleri nedeniyle milyonlarca Üçüncü Dünyalı'nın "uygar ülkelerde" artık

¹⁶ ABD eski başkanı "liberal" Bill Clinton'ın yüzlerce yıl gecikmeli "özeleştirisi"nde olduğu üzere: "Terör yüzyıllardır Amerika'da mevcuttu. Biz köleleri kullanarak ABD'yi kurduk ve masum olmalarına rağmen sürekli onları öldürdük. Şimdi ise geçmişteki köleliğin ve yerinden yurdundan edilip öldürülen Kızılderililerin bedelini ödüyüz....Biz köleleri kullanarak ABD'yi kurduk ve masum olmalarına rağmen sürekli onları öldürdük. Topraklarına ya da madencilik haklarına sahip ya da sadece onları tam bir insan olarak görmediğimiz için yerlerinden yurdundan edip öldürdüğümüzde bu ülke görmezden geliyordu. Ve bugün hala bunun bedelini ödüyüz...ABD'ye yeni ulaşan uluslararası terörün binlerce yıllık bir geçmişi var. İlk haçlı seferinde Hristiyanlar Kudüs'ü aldıklarında, önce içinde 300 Yahudi bulunan bir sinagogu yaktılar sonra da Harem-ül Şerif'deki Müslüman olan tüm kadın ve çocukları öldürmeyi sürdürdüler. Size bu hikayenin bugün hala Ortadoğu'da anlatıldığını ve hala bunun bedelini ödediğimizi söyleyebilirim... (Bill Clinton, "Bedel Ödüyüz", *Hürriyet*, 10 Kasım 2001, s.16.)

¹⁷ Bu "av" şimdiden muhalif konumlu aydınları, akademisyenleri kapsamına aldı bile. Okuyalım: "(ABD'de) Muhafazakâr örgütler, vatanseverlik histerisine katılmayan liberal akademisyenlere karşı McCarthy dönemini hatırlatan bir saldırı başlattı. Bunun son örneği, üniversite müfredatlarında vatansever değerlerin ihmal edildiğinden şikâyet eden Amerikan Veliler ve Öğrenciler Konseyi'nin açıkladığı 117 maddelik rapor oldu. Kurucuları arasında Başkan Yardımcısı Dick Cheney'nin eşi Lynne'in de yer aldığı Konsey'in raporunda, 'Amerika'nın her iki partiden seçilmiş yetkilileri ve her görüşten medya yorumcuları saldırıları kınar ve saldırıları 'şer' diye niteleyen başkanın izinden giderken, pek çok öğretim görevlisi buna itiraz etti. Hatta önce Amerika'yı suçlamayı tercih etti' deniyor. Vatansever davranışlar göstermeyen akademisyenlerin adları açıklanmasa da, Konsey'in gözünün tutmadığı yüksekökol ve üniversitelerin adları yayımlanıyor ve profesörler kadar öğrencilerin de sözlerinden alıntılar yapılıyor." ("McCarthy'cilik diriliyor", *Radikal*, 26 Kasım 2001, s. 11)

"kuşku lu kişi" damgasıyla her an bir süre avının hedefi olma riskiyle yaşamak zorunda kalacaklarına¹⁸ ...

Cinsel tercih ve telmihler ise, Batı medyalarının son günlerde, bir başka "ötekileştirme" aracı olarak bolca piyasaya sürülmekte. Yerli medyanın tam istem desteğinde, "Ladin'i bir ve aynı solukta hem 'playboy'¹⁹, 'şehvet düşkün'²⁰ hem de 'iktidarsız'²¹; militanlarının 'sübyancı'²², 'eşcinsel' ilan edilmesini görmemiş olamazsınız. Ne diyor Yıldırım Türker?

Ama iş burada biter mi? 11 Eylül teröristlerinin seks hayatı üstüne öylesine revnaklı öyküler sızdırılıyor ki dolayım. Uyarılığın terörist üstüne inşa ettiği senaryonun ayrıntıları, geleneksel motiflerden vazgeçmiyor. Cinselliğin cazibesini kullanarak yaşananları ve haber tüketicisini erotize etmek, bu dilin bildik kurnazlığı. Öncelikle Usame Bin Ladin'in cinsel uzvunun boyutları hakkında bilgilendirildik. Bir profesyonel kadın tarafından ebat konusunda nasıl aşağılandığını, bu yüzden nefretle beslendiğini zaten biliyorduk. Savaşın ve vahşetin erotizasyonu da bu kadar sakil olur işte. Şimdi de

¹⁸"ABD'de taksi şoförlüğü yapan Edremitli Aşır Altınöz, 11 Eylül'deki saldırıdan sonra Türk diye işyerinde dışlandı, poliste 7 gün işkence gördü. Polisin ayaklarından zincirle bağlayıp copla dövdüğü ve halen Edremit'te psikolojik tedavi gören Altınöz, 'Saldırının ardından, yabancı ve Müslüman olduğum için aşağılandım. Hatırlamak istemediğim bir kâbus gibiydi,' dedi." (Hilmi Duyar-Ahmet Ertan, "Türk Şöfore ABD İşkencesi", Radikal, 10 Aralık 2001, s.5.)

¹⁹"Ladin'in, gençlik yıllarında kızlarla çekilmiş fotoğrafları yayınlandı. Fotoğrafları albümünde tesadüfen bulan kadın, Ladin'le platonik bir aşk yaşadığını açıkladı." ("Playboy Ladin'in gençlik aşkı", Sabah Online, 14.10.2001)

²⁰"İngiliz basını Ladin'in imzasından karakter tahlili yaptı: Ladin çok inatçı, müthiş bir cinsel güce sahip biri. Büyük olasılıkla çocukluğunda şiddete maruz kalmış İngiliz basını, Suudi asıllı terörist Usame Bin Ladin'in imzasından yola çıkarak karakter analizini yaptı. (...) İmza Daily Telegraph tarafından şöyle yorumlandı: "Usame Bin Ladin, çocukluk döneminde yaşadığı mutsuzlukların ve ezikliklerinin acısını çıkarmaya yönelmiş, son derece dik kafalı ve dizginlenmesi güç bir kişiliğe sahip. Bütün davranış ve eylemlerini kişiliğindeki güçlü şehvet yönlendiriyor. Ladin büyük bir olasılıkla çocukluk döneminde şiddete maruz kalmış. Büyük bir cinsel güce sahip ve muhtemelen 'bünyesindeki müthiş enerjiyi' aktıracak yer arıyor. Mücadeleci bir kişiliği var ve cezalandırılma tehditleri bile onu durduramıyor." ("Ladin inatçı ve şehvetli", Sabah Online, 26.09.2001)

²¹ABD'de ortaya çıkan şarbon vakalarının arkasında Ladin'in olduğu iddia edildi. Ladin, cinsel organı için 'küçük' diyen gazeteden intikamını almış Amerika'nın Florida eyaletinde ortaya çıkan şarbon hastalığı vakasının arkasında Suudi terörist Usame Bin Ladin olduğu iddia edildi. Ancak Washington Post gazetesinin haberine göre Ladin'in amacı bu kez 'kapitalist Amerika'dan değil, cinsel organı hakkında alaylı haber yazan Globe gazetesinden intikam almaktır... Washington Post'un haberine göre, Globe gazetesinin 2 Ekim tarihli baskısında Ladin hakkında "Şeytanın Yüzü" başlıklı bir haber yayınlandı. Eski bir CIA ajanının anlattıklarına dayandırılan haberde Ladin'in Amerika nefretinin altında, yıllar önce Amerikalı bir kadının cinsel organının küçük olduğunu söyleyerek alay etmesinin yattığı ifade ediliyordu. ("Erkeklik organına laf atılınca kızdı!", Sabah Online, 11.10.2001)

²²"Ladin'in militanları sübyancı", Hürriyet, 14 Ocak 2002, s. 17.

²³Yıldırım Türker, "Seks ve Terör", Radikal İki, 30 Aralık 2001, s.5.

²⁴Bkz. Civelek (der.) 2001 (cilt II) : 10.

Muhammed Atta'nın cinsel formasyonu hakkında bombardımana tutuluyoruz. Üniversiteye kadar, babasının 'bu çocuğu kız gibi büyütüyorsun' uyarılarına kulak asmayan anasının kucağında oturduğu, gizli bir eşcinsel olduğuyula açıklanıyor, katliama varan yolculuğunun dinamiği. Sıska mı sıska, hülyalı bir genç olarak ablasına sarılmış fotoğrafı, ya da anasına yanağını uzatan resmi, her şeyin kanıtı olarak sunuluyor. Yoldaşı Ziyad el Cerrah'ın da pek ince, matruş çehreli olduğu sıkça vurgulanıyor. Time dergisi pek zarif biçimde Atta'nın evinin pembe olduğunu işaret ederken The National Enquirer gazetesi açık seçik dile getiriyor: "Dünya Ticaret Merkezi Teröristi Muhammed Atta ve hempalarından birçoğu yıllardır gizli eşcinsel hayat sürdürüyorlardı." Ya Taliban kampında ele geçirilen Amerikalı İslâm mücahidinin derdi? O da ilk gençliğinde babası erkek sevgiliyle kaçtığında San Fransisco sokaklarında sarıkla gezmeye başlamış. Kısacası şimdi anladınız mı, 5 bin kişiyi öldüren psikolojisi?²³

"Sübyancı", "eşcinsel", "hem Müslüman hem zampara", "dört karılı", "küçük organlı", "iktidarsız" olduğu için "uygarlık düşmanı", "kin ve nefret dolu"!... ilan ettiğinizde kendi kamuoyunuzu "(potansiyel ya da aktüel) terörist"lere karşı savaşa ikna, sorun olmaktan çıkacaktır. Böylece doğrudan gönderme yapmanıza dahi gerek kalmaksızın, kamu belleğinin derinlerinde yatan ırkçılığı, yabancı düşmanlığını, "öteki korkusu"nu kolaylıkla suyüzüne çıkartabilirsiniz. Böylelikle, seçmenlerinizin, örneğin, Thomas Woodrow'un "Afganistan çöllerinde Bin Ladin'e karşı nükleer güç kullanılmalıdır. Bunun aşağısında bir iş yapmak, ABD'nin şu andaki yönetiminin korkaklığı olacaktır," (Washington Times, 14 Eylül 2001); Ann Coulter'in "Terörist saldırıyı düzenleyenlerin yerini tespit edebilecek kadar zamanımız yok... Ülkelerini işgal etmeli, liderlerini öldürmeli, ve onları Hıristiyanlığa geçirmeliyiz. Hitler'i bulmak için yeterli zamanımız yoktu. Alman şehirlerine bombadan halılar döşedik; sivillerini öldürdük. O bir savaştı. Bu da bir savaş!" (New York Daily News, 12 Eylül 2001) sözlerini; veya New York Times başyazısının, "Kanlarının dökülmesi lazım. Gelecek ay değil, gelecek hafta değil, şimdi. Kim bunlar? Kimin umurunda... Yerlerini bulun. Bombalayın. Geriye kalan yıkıntılarını, enkazlarını bir kere daha bombalayın!" ... (13 Eylül 2001)²⁴ türünden savaş naralarını kolaylıkla "satın aldığı" bir ortam oluşturunuz. Böylelikle onlar, örneğin 11 Eylül günü New York/İkiz Kuleler, ya da Washington/Pentagon'a düzenlenen saldırıların arkaplanını hiç araştırmaya gerek duymaz; bunun insanlığın yarısını günde 2 doların altında bir gelirle açıkl sınırında yaşamaya mahkûm eden küresel eşitsizliklerle bir ilişkisi olup olmadığını sorgulamaz, ABD'nin Afganistan müdahalesi ertesinde Orta Asya'da kurduğu (kalıcı) üsleri hiç gündeme getirmez; Taliban ve Usame Bin Ladin ile El Kaide'sinin ABD desteğinde biçimlendiği gerçeğinin üzerinden atlayabilirler.

Ya da şimdiki CIA başkanı A. B. Krongrad'ın o dönem başkanlığını yaptığı Deutsche-AB Brown şirketinin 1996-1998 yılları arasında satın aldığı United Airlines ve American Airlines şirketlerinin (anımsayacaksınız, 11 Eylül saldırısında İkiz Kuleler ve Pentagon'a çarpan uçaklar bu iki şirkete

aitti!) hisselerini neden 6-10 Eylül tarihleri arasında yüksek fiyatlarla elden çıkartmış olabileceğini²⁵ kurcalama gereği duymazlar...

"Demokrasi", "Evrensel İnsan Hakları", "Aydınlanma", "Rasyonalizm" vb. "Batı uygarlığının temeli"ni oluşturduğu varsayılan değerlerin ince cilası döküldüğünde, "Batılı" kamuoyu da ürkütücü bir görüntüye bürünmektedir. Medya desteğiyle "Uygarlığı savunmak" adına başlatılan "Haçlı Seferi"nin, "içeri"de otokrasiye²⁶, obskürantizme²⁷, irrasyonele²⁸ doğru hızlı bir kaymanın önünü açtığı rahatlıkla gözlemlenebilir. Bu "taşralaş(tır)ma" sürecinde, işte *The Guardian* yazarı Madeleine Bunting'in "akıntıya karşı" yazılarına ABD'li okurlardan gelen tepkilere birkaç örnek: "Biri seni becerse ya... gebe kalasın e mi... kapat o şişko bacaklarını... kes sesini... işinden atılacaksın... aklınla çok yaşa... bu bizim en iyi savaşımız... ABD'nin teröre karşı savaşı başarı kazandııkça bütün dünya neden bize teşekkür etmiyor...?"²⁹ Ya da, Murat Belge'nin *International Herald Tribune*'den aktardığı okur mektubundan bir-iki satır: "Bana kötülük etme hazırlığı yapan gözü kara adamlardan o kötülük planlarına dair bilgi edinmek için onlara yapılan şeye 'işkençe' denmez." Ya ne denir? Eh, adam onu zaten söylemiş sayılır: "Bilgi almak!"³⁰

Şu halde? Şu halde, el birliğiyle bir şeye hükmetmemiz gerek. Antikçağ Romalı tarihçi Pliny'nin, Grek Homeros'un, ortaçağ "grotesk"inin seçkin anlatıcısı Mandeville'in, *Wonders of the East*'in "canavarları", Ortaçağ Hıristiyan taşbasmalarında örneklerine bolca rastlanan "keçi-

ayaklılar", "çifte-yüzlüler", "at gövdeli adamlar", "şeytanın arkasını öpen büyücüler", "bebekleri kızartıp yiyen cadılar", dünyayı istila etmek için bekleyen "Yeçüç-Meçüç"; Büyük İskender'in kendilerini hapsediği dağın arkasında, zincirinden boşanacakları gün için sabırsızlanan yaban kavimler, "öçüler", "cinler"; "irrasyonel" bir geçmişin derinliklerine gömülmüş "peri masalları"ndan ibaret değil. Bunlar, iktisadi ve siyasal gücü elinde tutanların, kendilerini tehdit altında hissettikleri, ya da bir nedenle, kendilerini verme gereksinimi duyduklarında el atıp meydana salıverecekleri bir dağarcıkta yığılı duran korku mamulleri görevini görüyor. Şunu unutmamak gerek; bugün çokuluslu şirketlerin neredeyse mutlak denetimi altındaki medyanın da sayesinde tarihin en derin uçurumlardan biriyle ayrılan "yöneten-yönetilen" ikileminin "peri masalları"na her dem gereksinimi vardır. "Yönetilen" in kendisi üzerindeki erki "yöneten" e kayıtsız teslimi, "teknik" adıyla "rıza/onay imali", her zaman "korku"yu gereksinir. Korku ise, "canavarlaştırılan öteki" üzerinden inşa edilir çoğunlukla. Bu kimi zaman "Hür Dünyayı yutmak isteyen Kızıl emperyalizm" olur, kimi zaman "Uygarlık düşmanı (İslâmî) terörizm"...

Siz siz olun, şu güzelim, şu ürkütücü dünyamızda "zenginler-yoksullar", "yönetenler-yönetilenler" kutuplaşması sürdüğü sürece, "evrensel demokrasi", "birbirine sıkı sıkıya bağlanmış, ortak yazgıyı paylaşan küresel köy" söylencelerine pek kulak asmayın.

KAYNAKLAR

Akal, C. B. (1997). *Modern Düşüncenin Doğuşu, İspanyol Altın Çağı*. Ankara: Dost Kitabevi.

Campbell, M. B. (1988). *The Witness And The Other World - Exotic European Travel Writing, 400-1600*. Ithaca & London: Cornell University Press.

Civelek, M.A. (2001) (Der.) *Küreselleşme Ve Terör*, Ankara: Ütopya Yayınları

Clough, C. H. (1994). "The New World And The Italian Renaissance", *The European Outthrust And Encounter, The First Phase C. 1400-C.1700: Essays In Tribute To David Beers Quinn On His 85th Birthday*, C. H. Clough Ve P. E. H. Hair (Eds), Liverpool: Liverpool University Press.

Colomb, C. (1992). *Oeuvres Complètes*, Paris: La Différence.

Defoe, D. (1983). *The Life And Adventures Of Robinson Crusoe*. Penguin Books.

Dog, M. C. (1991) *Lacota Woman*, New York: Harper.

Hakluyt, R. (1987). *Voyages And Discoveries, The Principal Navigations, Voyages, Traffiques And Discoveries Of The English Nation*. J. Beeching (Ed.). Middlesex: Penguin Books.

Harris, M. (1994). *Yamyamlar Ve Krallar. Kültürlerin Kökenleri*. Ankara: Imge Yayınları.

Hanbury-Tenison, R. [Ed.] (1993). *The Oxford Book Of Exploration*, Oxford, New York: Oxford University Press

Lorimer, J. (1994). "The Reluctant Go-Between: John Ley's Survey Of Aboriginal Settlement On The Guyana Coastline", *The European Outthrust And Encounter, The First Phase C. 1400-C.1700: Essays In Tribute To David Beers Quinn On His 85th Birthday*, C. H. Clough Ve P. E. H. Hair (Eds), Liverpool: Liverpool University Press.

Luraghi, R. (2000). *Sömürgecilik Tarihi*. İstanbul: E Yayınları.

Mizon, L. (1993). *L'indien, Témoignages D'une Fascination*. Paris: La Différence.

Worsley, P. (2000), "Ulus-Devlet, Sömürgeci Yayılma Ve Çağdaş Dünya Düzeni",

Demirer, T.Vd. Faşizm!... Yeniden Mi?... Ankara: Ütopya Yayınevi.

²⁵Bkz. Aydın Engin, "11 Eylül'ün Hâlâ Yanıtsız Sorulan", *Cumhuriyet*, 15 Ocak 2002, s. 5.

²⁶ABD medyası, 11 Eylül'den bu yana sınıfta kalıyor. Afganistan'a saldırıyla birlikte, ABD medyası McCarthy dönemine benzer bir üsluba dönüyor. Amerika'nın teröre karşı açtığı savaşta, milliyetçilik güneş gibi parlıyor! Bunda, Beyaz Saray'ın payı büyük. Beyaz Saray sözcüsü Fleischer'in bir uyarısı var: "Her Amerikalı, savaşla ilgili sözlerine çok dikkat etmeli!" Yönetimin bu açık tehdidi, toplumda hızla yükselen milliyetçilik dalgasıyla birleşiyor. Ve ortaya, ABD'de geçmiş elli yılın gazetecilik değerlerini yerle bir eden, tek sesli bir ABD medyası çıkıyor: "Önce Amerika, sonra gazetecilik! (...).O kadar ki, bırakın savaş haberlerini, hatta çok ilgisiz bir nedenle bile, Başkan Bush'u eleştirmek, artık neredeyse tabu! ABD medyasındaki bu hava, ABD halkını hizaya getiriyor!.. Bir ankete göre: "Halkın yüzde 60'ı, hangi haberlerin yayımlanacağına medyanın değil, Pentagon'un karar vermesini istiyor! Halkın yüzde 84'ü, sansürden yana." (Yalçın Doğan, "ABD Medyası Savaş Mahkemeleri Gibi", *Cumhuriyet*, 17 Kasım 2001, s.9.)

²⁷"Amerikalı Tanrı'ya yakın: The Washington Times'in anketine göre, Amerikalıların yüzde 50'si kıyameti göreceğine inanıyor. Halkın yüzde 61'i cennete gideceğine inanırken, yüzde 28'i 'bilmiyorum' diyor. Kıyametin Ortadoğu ülkeleriyle ilgisi sorusuna yüzde 48 'çok muhtemel', yüzde 26 ise 'mümkün' yanıtını veriyor." ("Darbeyi Eşekler Yedi", *Radikal*, 26 Ekim 2001, s.10.)

²⁸"İtalya'da hükümet ortağı Kuzey Birliği'nin lideri Umberto Bossi, İtalyanların 'uygarlıklarını korumak için' daha fazla çocuk yapmalarını istedi. Partisinin kongresinde konuşan Bossi, 'Çocuk yapmak gerekiyor. Aksi halde uygarlığımız yok olabilir,' diye konuştu. ("Bossi: Uygarlık için çocuk yapın", *Cumhuriyet*, 22 Ekim 2001, s. 11).

²⁹"Savaşı durdurun!", *Kızılıık*, Aralık 2001, sayı 10, s. 53.

³⁰Murat Belge, "Toplu Histeri", *Radikal*, 30 Aralık 2001, s.9.